

ALISHER NAVOIY “XAMSA”SIDA KELTIRILGAN SHAXS NOMLARI.

*FarDu Filologiya fakulteti 2-bosqich
talabasi Isaqova Shukronaxon*

Milliy adabiyotlar rivoji, taraqqiyoti, ravnaqi va yuksalish bosqichlari haqida soʻz ochilganda, odatda birinchi navbatda, hajman yirik, mazmunan koʻp yoʻnalishli, hayot voqea-hodisalarini keng qamrovda ifodalovchi yoki yuksak muhabbat tarixini oʻzida mujassam etuvchi asarlar eslanadi, tilga olinadi.

Haqiqatan, Hazrat Navoiyning “Xamsa”si ham adabiy hayotda, ijtimoiy ong taraqqiyotida ulkan tarixiy voqea boʻla olgan asar hisoblanadi.

“Xamsa”da Alisher Navoiy ideallari oʻzining badiiy ifodasini topadi. Balki shuning uchundir, ushbu ulkan asar to shu kungacha boʻlgan katta muddat davomida ham oʻz qadr-qimmatini, ahamiyatini zarracha ham yoʻqotgani yoʻq. Necha davrlar oʻtib kelmoqdaki, asarga boʻlgan qiziqish, hurmat, eʼtibor ortgandan ortib bormoqda. Asarda bir necha obrazlar nomlariga duch kelamiz. Ularni quyidagicha tasniflab, mazmun-mohiyati, ahamiyati, oʻziga xos jihatlari oʻrganish mumkin:

- paygʻambarlar obrazlari tavsifi;
- tarixiy shaxslar obrazlari tavsifi;
- mifologik obrazlar tavsifi;
- anʻanaviy obrazlar tavsifi.

Asarda bir qancha obrazlar uchraydi. Obrazlar orqali nafaqat qahramon hayoti, ruhiy holati, xarakteri ochib beriladi, balki shu bilan birga oʻsha davr holati, shu obrazlar bilan bogʻliq voqealar, ulardagi turli qirralar, boshqa qahramonlar kechinmalari va asar syujeti ham tasvirlanadi.

Bilamizki, “Xamsa”ning avvalgi dostoni boʻlmish “Hayrat ul-abror”da maʼlum bir yagona voqea yoki aniq obrazlar taqdiri, yoki qahramonlar sargushtlari bilan bogʻliq voqealar hikoya qilinmaydi. Shuning uchun ham asarda falsafiy-tarbiyaviy hikoyatlar davomida paygʻambarlar, avliyolar, shayxlar, soʻfiylar, hukmdorlar, olimlar-u shoirlar nomlari qayd etiladi.

Keyingi dostonlarda esa boshqacha, ularda maʼlum qahramonlar hayoti, taqdiri, ular bilan bogʻliq voqealar, sarguzashtlar ifodalanadi. Asardagi obrazlar muallif tomonidan qahramon hayoti, taqdiri, ichki kechinmalariga bogʻliq hilda tanlangan. Masalan, ijobiy obrazlar ismlari ijobiy, rang-barang boʻyoqdorlikka ega hisoblanadi. Ismning atash va tagv maʼnosida ijobiy xususiyatlar vaks etgan boʻladi.

“Xamsa”ning keyingi dostoni hisoblangan “Farhod va Shirin”da Farhod obrazini asosiy qahramon qilib oldi. Uni ijobiy qahramon bilib, komil inson

darajasiga ko'tardi. Ushbu qahramon ismining qo'yilish sabablari ham asarda ochiqqlangan. Navoiy bunda kitobat badiiy san'atidan foydalanib, o'zining yuksak badiiy mahoratini namoyon etgan:

Firoqu rashk hajr-u oh ila dard,
Biror harf ibtidodin aylabon fard.
Qo'yib yuz himmat-u iqbol-u davlat,
Hamul far soyasidin topodi ziyat.

“Farhod obrazida o'z davrining ilg'or g'oyalarini kuylaydi, xalq ommasiga xos qator oliyjanob xususiyatlarni ideallashtiradi” (Hayitmetov A.Navoiyning Ijodiy metodi masalalari. 93-bet). Demakki, Farhod ismi aqlli, farosatli va shu bilan birga yuksak qalb, ishq sohibi ekanligidan darak beradi.

Ushbu dostonda xamsachilik an'alariga muvofiq tarzda qo'llanilgan ismlar ham mavjud. Xususan, Xisrav, Shirin, Bahrom, Shopur.

Navoiy dostonlaridagi qahramonlar nomlarida yana bir sezilarli va e'tiborli jihat tarixiy shaxslar, ya'ni payg'ambarlar, avliyolar, hukmdorlar, donishmand va faylasuflar nomlari keltirilganidir. Sulaymon alayhisallom, Aflotun, Suqrot va boshqalar shular jumlasidandir. Baytlarda talmeh san'ati orqali tarixiy shaxslar va ular bilan bog'liq voqealarga ishora qilinadi:

Chu septi dahr tun mushkiga kofir,
Sochildi Ahraman anfosidan nur.
Tutob holig'a tun ifriti motam,
Sulaymoni falak ko'rguzdi xotam.

Asarda juda ko'p an'anaviy, tarixiy shaxs nomlari keltirilgan. Navoiy asarlari kengroq o'rganilsa, shaxs nomlari va ular bilan bog'liq asar voqealari va ularning nomlari, xarakterlari, kechinmalari, hayot tarzlari yanada mukammalroq o'rganilishi va o'rgatilishi mumkin.

Navoiy yaratgan obrazlar o'z fel-atvoriga, o'z holati va o'ziga xos individualligiga ega hamda shunga monand tarzda nomlangan. Qolaversa qahramonlar nomlari ularning dunyoqarashi, maqsad va kechinmalarini ochib beradigan darajada mahurat bilan tanlangan.